

A pokol fedőneve: Waldsee. Magyar foglyok levelei Auschwitzból ^[1]

Az Auschwitzból magyarországi rokonokhoz, szeretteikhez küldött Waldsee-levelek elsődleges célja az volt, hogy - hamis látszatot kelve - megnyugtassák az otthon maradtakat, hogy jól vannak, életük nem forog veszélyben. Az SS természetesen szigorú cenzúrát alkalmazott, s ennek egyik jeleként a levelek mindig ceruzával íródtak. Az otthoni címekre, esetleg munkaszolgálatos táborba szóló roppant szűkszavú írásokban a foglyok minden esetben csak a legfontosabb, és pedig mindig pozitív információt közölhettek.

Bevezetés

A címben szereplő német szó: Waldsee, első hallásra egy átlagos német kisváros vagy község, esetleg egy üdülőhely megnevezésére gondolhatnánk, de nem erről van szó.

Waldsee fedőnévvel a magyar holokauszt elszennvedői, túlélői Auschwitz-Birkenau lágerkomplexumát illették. Pontosabban Auschwitzot, ahova az SS tagjai a rámpára érkező, marhavagonokba zsúfolt zsidó emberek közül a munkaképesnek ítéleteket kényszermunkára alkalmazták. A munkaképtelennek ítélték - idősek, betegek, illetve jellemzően a 15 évnél fiatalabb gyerekek - ugyanis nem kerültek ide: őket érkezésük után néhány órán belül Birkenauban (Auschwitz II.) elgázostították és krematóriumokban (vagy egyszerűen a nyílt sízinen) elhamvasztották.

A *Josef Mengele* orvos és SS-Hauptsturmführer, valamint más SS tiszték által munkaképesnek tartott és a megérkezés utáni szelekció során kényszermunkára hajtott zsidók tehát Auschwitz egyéb lágerregységeibe (vagy más német koncentrációs táborokba) kerültek: az 1940-ben megnyílt lágerkomplexum legrégibb egységeibe (Auschwitz I.), valamint az ipari termelésért felelős Monowitzba. (Auschwitz III.) Ezekben - többek között - német fegyvervállalatok számára végztek embertelen körülmények között kényszermunkát addig, míg erejük végleg el nem fogyott, és ők is a birkenauai gázkamrákban lelték halálukat.

Az Auschwitzból magyarországi rokonokhoz, szeretteikhez küldött Waldsee-levelek elsődleges célja az volt, hogy - hamis látszatot kelve - megnyugtassák az otthon maradtakat, hogy jól vannak, életük nem forog veszélyben. Az SS természetesen szigorú cenzúrát alkalmazott, s ennek egyik jeleként a levelek mindig ceruzával íródtak. Az otthoni címekre, esetleg munkaszolgálatos táborba szóló roppant szűkszavú írásokban a foglyok minden esetben csak a legfontosabb, és pedig mindig pozitív információt közölhettek. Természetesen nem írhattak a tömeggyilkosságokról, az atrocitásokról, a katasztrofális higiéniai viszonyokról, a gyöttrő éhségről, a kimerítő fizikai munkáról és a minden képzeletet felülmúló, rettegéssel teli mindennapokról, egyszóval a valóságról. A lágerkomplexumban az SS számára is szigorúan tiltott volt a fényképezés, illetve a valós viszonyoknak bármilyen képi megörökítése. Ez alól kivételt csupán a kárpátaljai magyar transzport sorsát dokumentáló, 1944 májusában keletkezett, Auschwitz Album fotósorozata jelent. Az SS által, dokumentálás céljából kivételesen felvett mintegy 200 fotót rejtő unikális képanyagát *Jakob Lili* egykori auschwitzi kárpátaljai fogoly 1945. április 9-én, a felszabadulásakor találta meg a Mittelbau-Dora-i láger területén. Jóllehet az albumból éppen az elgázostítások, hullaegetések képei hiányoznak, mégis ez a gyilkosságok legfontosabb képi dokumentuma. *Jakob Lili* az albumot 1980-ban a jeruzsálemi Yad Vashem-nek ajándékozta, jelenleg az intézmény állandó történeti kiállításán látható.

„Meglépett, hogy az egyik napon rózsaszín levelezőlapot kaptunk, hogy írjunk. [...] Én férjemnek írtam, az utolsó munkaszolgálati címre (meg is kapta). Céljuk az volt, hogy port hintsenek a szemünkbe, meg azokéba, akiknek írtunk.” - tudósít *Gábor Sándorné* visszaemlékezésében.

E levelezőlap-trükköt először a náciak minden valószínűség szerint már a görögországi zsidók 1943. évi deportálásakor alkalmazták, a későbbiekben mégsem vált általánossá. A görögöket azzal a hazug tervvel kápráztatták el, hogy a náciak Krakko környékén egy zsidó államot alakítanak a családos görög zsidók számára, az egyedülálló nők és férfiak ugyanakkor viszont otthon maradhatnak kényszermunkán. Ez természetesen nem következett be: az első görög zsidó csoportokat Auschwitz-Birkenau mellett, a szintén lengyel területen fekvő másik megsemmisítő táborba, Treblinkába vitték, és kényszerítették őket, hogy azt írják haza: „Waldsee-ben vagyunk és jól érezzük magunkat.”

A könnyebb ellenőrizhetőséget szolgálta, hogy a rabok csak német nyelven írhattak, mégpedig úgy, hogy - látható módon - előre meghatározott formulákat voltak kénytelenek használni mind a megszólítás, mind a tartalom tekintetében. A levelezés rendszerint nyomtatott formaleveleken, ritkábban egyszerű üres katonai levelezőlapon zajlott. Azt nem lehet tudni, hogy a legtöbbször igen rossz németiséggel megírt rövidke szövegek is álcáztak-e valamit, vagy csupán a szerencsétlen emberek nyelvi tudása terjedt csupán idáig. Megrázó olvasni a halál torkában írott egyszerű szavakat, melyek között a minden bizonnyal az otthoniak aggodását csitítani igyekvő rab groteszk „jól érzem magam” formulája is előfordult. A „szerencsésen megérkeztünk” szófordulat pedig inkább egy nyaraláskor feladott képeslap szóhasználatát idézi, semmint Auschwitz kegyetlen valóságát. A koncentrációs táborba érkező válaszküldemények sorsáról vajmi kevés ismerettel rendelkezünk: a hasonló módon megadott címzett-mező mellé többet, pontosabban 30 szót lehetett írni, úgyszintén németül, a magyarországi zsidóság képviselői szervének kinevezett, a budapesti Síp utca 12. szám alatt székelő Zsidó Tanács útján.

Randolph L. Braham történész magisztrális munkájában így ír: „Egy köteg ilyen levelezőlapot Freudiger Fülöpnek, a Zsidó Tanács egyik vezető tagjának adtak át szétosztásra. Feltűnt neki, hogy az egyik a »Waldsee« szót egy kitörölt szó helyére írták a levelezőlapon. Fonalszámláló nagytitlencsével, melyet textilgyárban gyakran használtak, megvizsgálta a kitörölt szót, és megállapította, hogy az eredeti helységneve »witz«-re végződött. Fölfedezését közölte Krumejyal, aki állítólag azt mondta neki: „Freudiger, én magát okos embernek ismerem; nem kéne mindent észrevennie!” Június 25. körül Freudiger maga is kapott egy ilyen »Waldsee“-i levelezőlapot Stern Józseftől és Sámueltól, gyárigazgatójának, Stern Edmundnak a fivéréitől. Nevüket úgy írták alá, mint Joseph R'evim (héberül: »éhes«) és Sámuel Blimalbish (héberül: »ruhátlan«).”

Sipos Júlia az első Auschwitz felé tartó transzportok egyikében került a német lágerkomplexumba: a német megszállás napján, 1944. március 19-én a híres Keleti pályaudvar-beli razzia után a kistarcsai internáló táborból vitték el, így emlékezett: „Auschwitzban egy vasárnap[on] levelezőlapokat osztotta ki, írunk kellett haza. Az »írás« túlzás volt, mert nyomtatott lapok voltak. Csak néhány szóval egészíthettük ki. A lapok Waldsee-ből voltak datálva! a külvilág félrevezetésére, hogy produktívan dolgozzunk egy olyan szépen csengő helyen, mint Waldsee és nem megsemmisítő lágerben. Nagy dilemma volt számunkra. Nem akartunk csatlakozni a világ megtévesztéséhez; másrészt nehezemre esett volna lemondani arról, hogy szüleimnek életjelet adjak. Ők csak azt tudták, hogy március 20-án eltűntem Budapestről. A végén Julival [a szerző testvérel] együtt elküldtük a lapokat Kolozsvárra. A legdrágábbjaink iránt való szeretet győzött. Ahogyan később megtudtuk, családjaiknak megnyugvást okoztak a lapok. Ebben az időben őket még nem hurcolták el.” *Bonta János* túlélő saját becsapottságát és ezzel összefüggésben a ködösítésben játszott kényszerű szerepét is kárhóztatja keserű hangvételű kifakadásában: „Én tán nem írtam egy lapot Waldsee városából [!], hogy szerencsésen megérkeztünk és jól vagyunk?” Kertész Imre Nobel-díjas író regényében, a Sorstalanságban is megemlékezik róla ilyen összefüggésben, jóllehet meglepő módon ő arról ír, hogy már a deportáló vonatban szóba került a településnév: „Nem tudom, mi módon sikerült némelyik felnőtnek azt is kifürkésznie, hogy utunknak pontosabban is egy »Waldsee« nevezetű helység a célja: ha szonjas voltam, ha melegen volt, már önmagában az ígéret is, amit ez a név tartalmazott, nyomban könnyebbé tett. A helyszükére panaszkodóknak is sokan hozták eszükbe, és igazuk volt: emlékezzenek, a legközelebbiek már nyolcvan lesznek.”

Mindenesetre az ily módon misterien álcázott Auschwitz valóban azt az érzetet kelthette a Magyarországon maradt olvasóiban, mintha „Waldsee” egy távoli munkahely lett volna. Igaz, aggodalomra adhatott okot, hogy feladóként rendre a levélíró háftling (fogoly) neve, születési dátuma és Waldsee település neve szerepel, s ugyanezt a három adatot kellett megadni a válaszadónak is, hogy az adott rabhoz megérkezzen.

Bár a csekély számban fennmaradt, és ebből adódóan roppant értékes levelek nem érték el a kívánt célt, s a „halálgyár” poklát nem sikerült széles körben elhazudni, mégis, szomorú mementóként, kiválóan mutatják a hazai zsidóság naivitását, becsapottságát is.

A német nyelvű átiratokban a nyelvi és helyesírási hibákat meghagytuk, viszont értelmező írásjeleket, ahol szükség volt rá, szögletes zárójelbe tettünk. A magyar fordítást a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közöljük.

Liebe Schwester!
Bin gesund fühle mich
gut Schreibe mir in deutscher
Sprache
Grüß und küßt Dich
Viola

HOLOKAUSZ EMLÉKŐPONT
GYŰJTEMÉNY

2.a+b

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2011.443.11.

2011.443.16 665016

A. Singer Margit
28227.1920 Komádi

Waldbsee

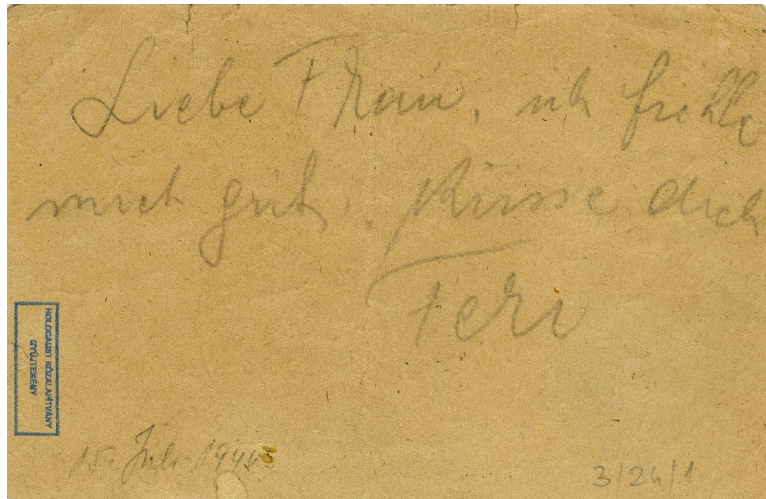
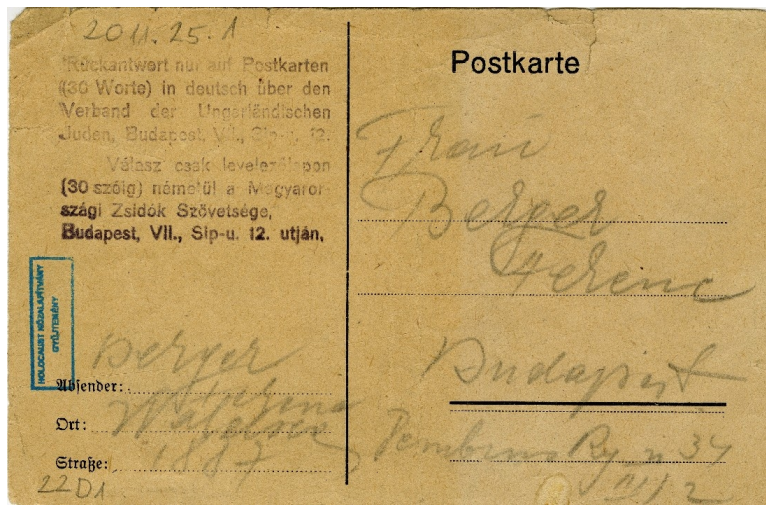
Kaurer Karolyne
Budapest
Triez Karut '60
cukorka izlet

HOLOKAUSZ EMLÉKŐPONT
GYŰJTEMÉNY

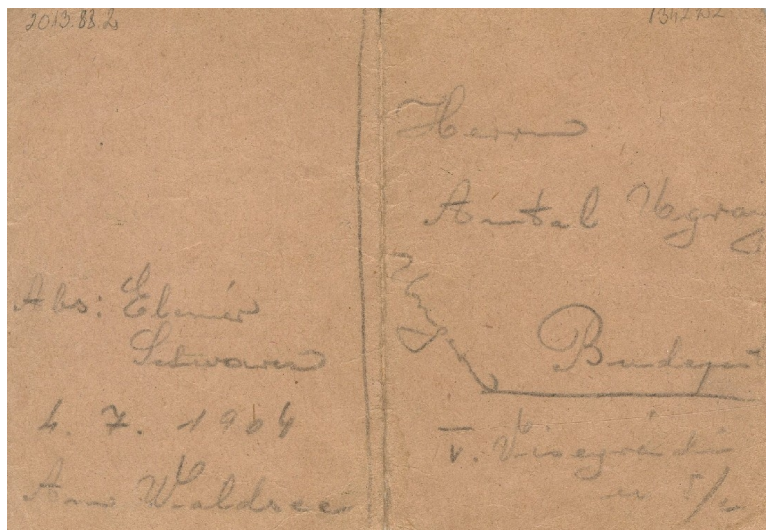
Mein lieber Bräutigam
Ich bin glücklich angekommen,
und bin gesund.
Viele Küsse von Deiner
Vera.

3.a+b

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2011.443.16.

4.a+b
Zelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2011.25.1.

21. 6. 1944.
Ich bin gesund und
hoffe, dass bei euch auch
alles in Ordnung ist.
Richtermats hoffe ich
noch schreiben können.
Viele Grüße
Elsie

5.a+b

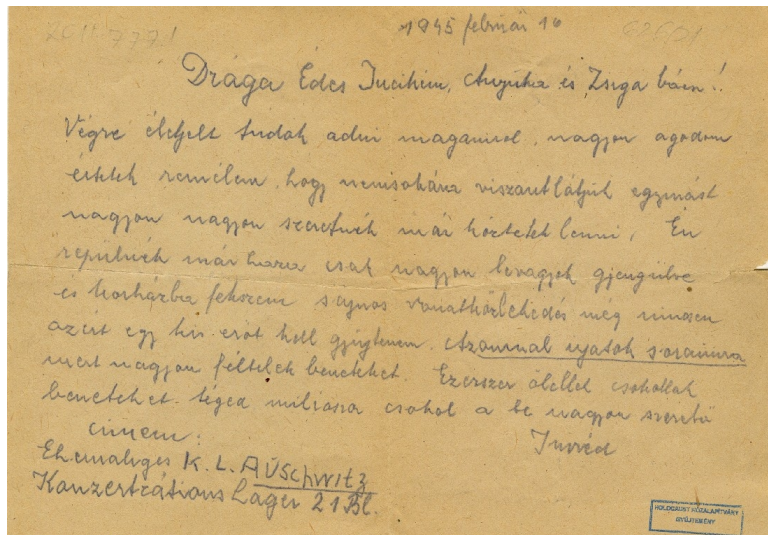
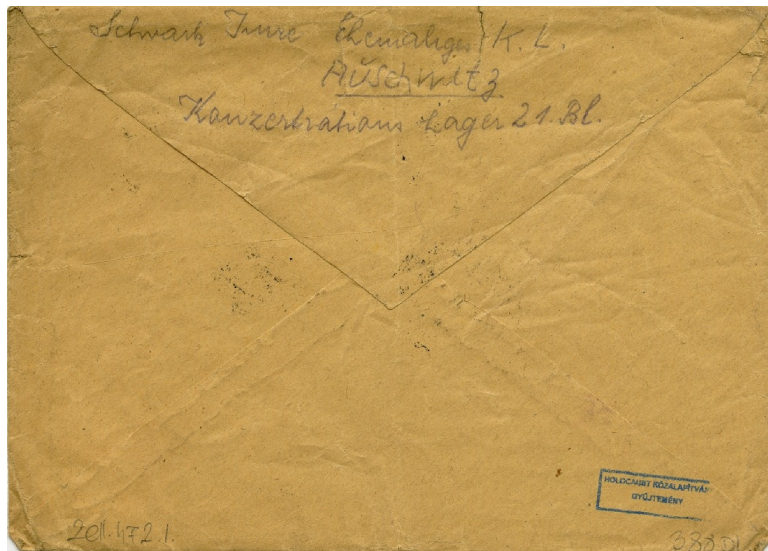
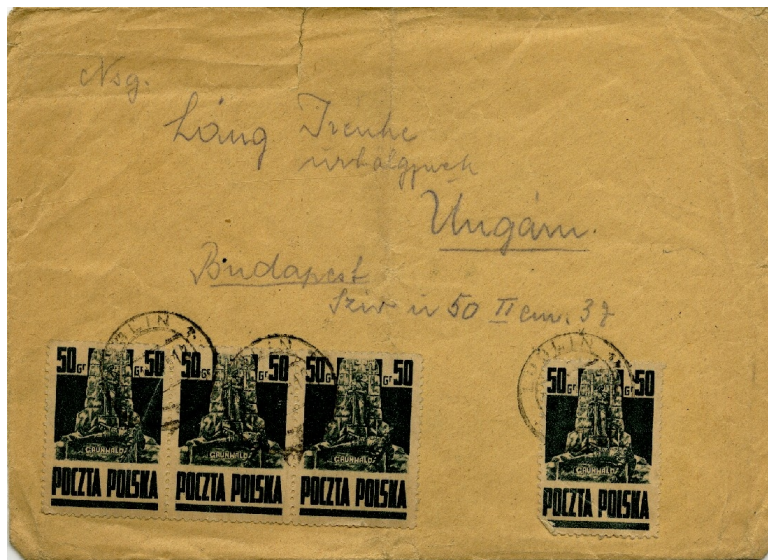
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2013.82.2.

Wolfsender
Schwarz Viper
Bischof 1922
Jan. 11
Kubloce
Weisz K. Jure.
e. u. K. u. 11/2
Sarkis
Pepichöler
#6671

Mein lieber Bräutigam
Ich bin glücklich angekommen,
und bin gesund.
Viele Küsse von Deiner
Vera.

6.a+b

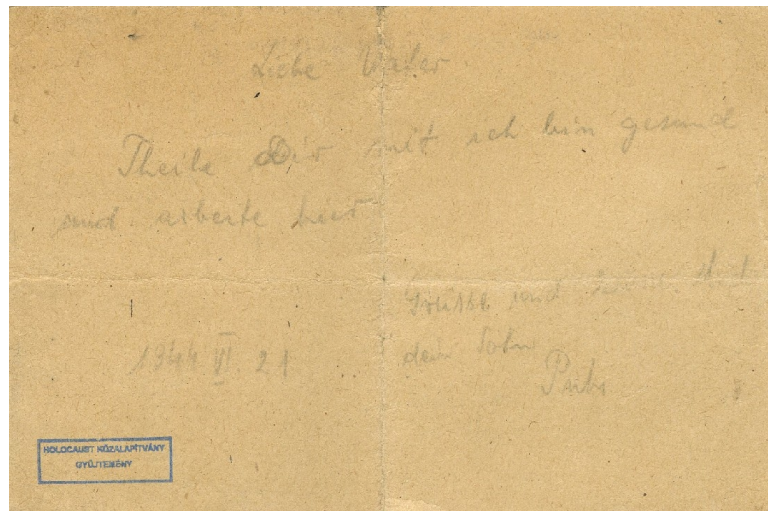
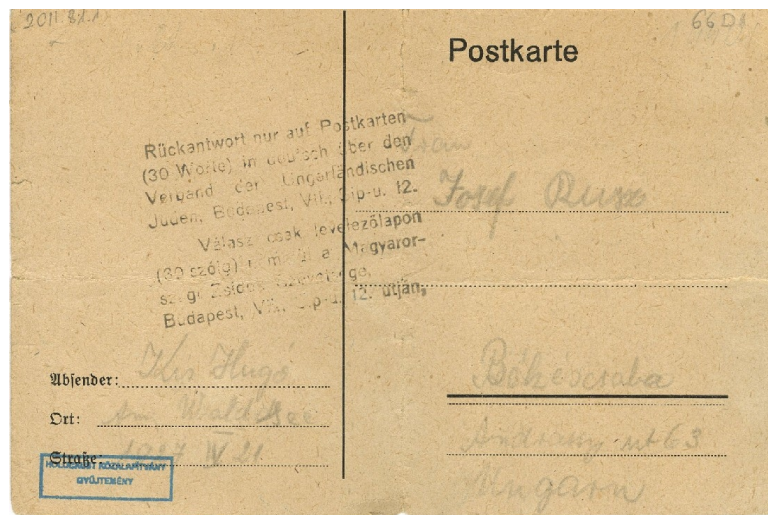
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2011.574.1.

7.a+b+c

A lágerek felszabadulása után a magyar foglyok hazatérése több hónapig is eltarthatott, a felszabadított raboknak ezalatt lehetőség nyílt levelet írni szülőházjukba is. Erről tanúskodik az Auschwitzban, 1945 februárjában magyar fogoly által írott levél. A küldeményt Láng Irén budapesti, Szív utca 50. sz. alatti lakos címére küldte Schrank Imre, felszabadult fogoly, az auschwitzi 21. blokk lakója.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2011.472.1.

8.a+b

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény: 2011.811.

Átiratok szövegei:

1. a + b.

Liebe Schwester!

Bin gesund [und] fühle mich gut Schreibe mir in deutscher Sprache.

Grüsst und Küsst Dich

Viola

Kedves Nővérem!

Egészséges vagyok [és] jól érzem magam. Írj nekem németül.

Üdvözöl és csókol,

Violád

2. a + b.

Liebe Schwester!

Ich bin gesund schreibe mir bitte bald in deutscher Sprache.

Ich küsse dich

Manci

Drága Nővérem!

Egészséges vagyok. Írj nekem kérlek mihamarabb német nyelven.

Csókollak

Manci

3. a +b.

Liebe Frau!

Ich fühle mich gut. Küsse dich

Feri

Drága Feleségem!

Jól érzem magam. Csókol

Feri

4. a + b.

Ich bin gesund und hoffe ich bei euch und alles in Ordnung ist.

Nächtenmals hoffe Ich bei uns mehr schreiben können.

Viele Küsse,

Elemér

Legközelebb, remélem, többet tudunk írni.

Sokszor csókol,

Elemér

5. a + b.

Mein lieber Bräutigam

Ich bin glücklich angekommen und bin gesund.

Viele Küsse von Deine

Vera

Drága vőlegényem!

Szerencsésen megérkeztem és egészséges vagyok.

Sok csók a Te

Verádtól

Címkék:

[Auschwitz](#) ^[2]

[holocaust](#) ^[3]

[Waldsee](#) ^[4]

[Mengele](#) ^[5]

[Yad Vashem Intézet](#) ^[6]

[Kertész Imre](#) ^[7]

[posta](#) ^[8]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/a_pokol_fedoneve_waldsee_magyar_foglyok_levelei_auschwitzbol.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/a_pokol_fedoneve_waldsee_magyar_foglyok_levelei_auschwitzbol.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/auschwitz>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holocaust>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/waldsee>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mengele>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/yad-vashem-intezet>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kertesz-imre>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/posta>